

Lyhyesti

Tieteen päivillä runsas ohjelma
Biotieteeseen panostetaan
Opintoviikkoja tunteella
Pahat tiedeakatemioiden helsinkiläiset professorijäsenet?
Hukkuvatko museot kokoelmiinsa?
Mainio kirjasyksy
Vuoden tiedekirja-raati

Tieteen päivillä runsas ohjelma

Seuraavilla Tieteen päivillä 10.-13.1.2001 on jälleen aiempaa runsaampi ohjelma. Päivien teemaksi on valittu *Tiede ja elämä*.

Päivien keskuspaikkana olevassa Helsingin yliopiston Porthaniassa on neljän päivän aikana samanaikaisesti kaikissa neljässä suuressa salissa ohjelmaa. Siis suuren urheilujuhlan tuntua luvassa? Yleisö joutuu tekemään siten jatkuvia valintoja: kuunnellako esimerkiksi sukupuuttoaaltoista ja geneettisestä sopeutumisesta, vai ehkä viereisessä salissa samaan aikaan kuultavista varhaisen juutalaisen ja kristillisen ideologian muotoutumista koskevista tutkimuksista, tai ehkä uusiutuvien luonnonvarojen hyödyntämisestä biotekniikan keinoin, tai ehkä kuulijaa kiinnostaisikin saada selville, mistä yhteiskunnallinen päätöksentekijä ammentaa tutkimustietoa - vai mistäänkö? Esimerkiksi tällaisia esityksiä on samaan aikaan tarjolla keskiviikkoiltapäivänä 10.1.2001 Porthanian saleissa.

Eikä Porthania suinkaan ole ainoa paikka missä tapahtuu. Torstai-iltapäivänä 11.1. ohjelmaa on esimerkiksi samanaikaisesti Porthanian salien lisäksi myös Helsingin kauppakorkeakoululla ja Ilmatieteen laitoksella. Tai samaisena iltana mm. Sibelius-Akatemiassa, Rakennustaiteen museossa ja Helsingin yliopiston kirjastossa.

Esiintyjä päivillä on tällä kertaa yli 200.

Päivien avajaisitelmän (10.1.2001) saapuu pitämään yksi maailman johtavia lajien populaatiodynamiikan ja biodiversiteettikysymysten tutkijoita Sir **Robert May**, Lontoon kuulun Royal Societyn juuri viisivuotiskautensa aloittava presidentti, Oxfordin yliopiston ja Imperial Collegen eläintieteen professori. May on toiminut viime vuosina myös Britannian hallituksen tiedepoliittisena neuvonantajana, maan tiede- ja teknologiatoimiston johtajana. Hänet on myös palkittu monin arvostetuin palkinnoin ja kunniaotohtoriuksin esimerkiksi Princetonissa, Ylaessa ja Uppsalassa.

Päivien ohjelma on luettavissa verkossa osoitteessa www.tsv.fi lokakuun lopulla, painettu ohjelma ilmestyy marraskuun alussa.

Tieteen päiville yleisöllä on vapaa pääsy.

Biotieteeseen panostetaan

Biotieteiden kehityksen mukanaan tuomat uudenlaiset kysymykset, mahdollisuudet ja uhkakuvat ovat pääsemässä entistä tarkempaan syyniin. Biologisten funktioiden tutkimusohjelma Life 2000 on suurin Suomessa koskaan käynnistetty bioalan tutkimusohjelma, jota Suomen Akatemia ja Tekes rahoittavat yhteensä 82 miljoonalla markalla. Tämä kolmivuotinen vuoteen 2003 kestävä tutkimusohjelma liittyy yhteen sekä biotieteet että biotieteisiin liittyvän eettisen, sosiologisen ja juridisen tutkimuksen. Ohjelma julkistettiin 26. lokakuuta.

Opintoviikkoja tunteella

Helsingin Sanomat kertoi 17.10. otsikolla "Eläimet pitää ottaa päätöksentekoon" ympäristöfilosofian uusista kuulumisista. Ympäristöfilosofian dosentti **Leena Vilkkä** pitää nimittäin yliopiston filosofian laitoksella sangen eriskummaista "Susikurssia", jossa hahmotellaan susien oikeuksia. Kurssin mukaan "eläimet on otettava mukaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, ja suden on saatava alkuperäiskansalaisen oikeudet". Tämän susiryhmän mukaan "Susilauman on saatava itse määritellä toimintatarpeensa ja laumalla on oltava oikeus elinalueeseensa niin kuin alkuperäiskansallakin".

Voi olla, että filosofian laitoksella Helsingin keskustassa on mukava pohdiskella tällaisia. Nurmeksien ja Kuhmon takamilla voi toisenlaisiakin ajatuksia mielessä käydä.

Susiasiamiestäkin filosofi Vilkkä lehtijutun mukaan kaipailee: sellaiset

"haastaisivat oikeuteen esimerkiksi henkilöitä, jotka levittävät väärää tietoa susista."

Kurssilla on käynyt ilmeiseksi, että ihminen ja susi ovat geenitasolla hyvin samankaltaisia. "Jos olemme geneettisesti niin samanlaisia, niin kuinka voimme olla psyykkisesti erilaisia... Millä perusteella jätämme eläinten tietoisuuden ja oikeudet huomioimatta?", kysyy Vilka lehtihaastattelussa. Eräs kurssilainenkin sanoo saaneensa kurssilla suorastaan herätyksen havaittuaan, "miten samanlaisia nisäkkäitä ihminen ja susi ovat".

Pitäisikö tämän ympäristöfilosofian mennä vieläkin pidemmälle: onhan nimittäin niin, etteivät ihminen ja retisikään kaikilta osin niin kauhean paljon toisistaan poikkea. Tai ihminen ja bakteeri: eräs osa ihmisen soluhengitystä katalysoivasta entsyymistä sisältää yli 500 aminohappoa, bakteerin vastaavassa entsyymissä nämä ovat yli 50 prosenttisesti samassa järjestyksessä. Ylipäänsäkin keskeisten biologisten molekyylien samankaltaisuus kaikissa eliöissä ei rajoitu vain niiden rakenteisiin: elämää ylläpitävä kemiallinen toiminta on myös hyvin samanlaista bakteereissa ja ihmisissä. Susiryhmä saattaa ilahtua havaitessaan jonakin päivänä, että kaikki elollinen on enemmän tai vähemmän sukua keskenään. Voi sitä hämmästyksen määrää.

Mitä ulottuvuuksia tämä oivallus kaikille susiryhmille antaisikaan. Bakteerien vapautusarmeija synnytetään? Retisiasiamies?

Susikurssilla osanottajat saavat 20 tunnin kurssistaan ja pohdinnoistaan opintokirjaan yhden opintoviikon.

Vilka itse kertoo että "Täällä [kurssilla] pyrin tietoisesti vetoamaan tunteisiin, toisinajattelijoille kerron pelkkää faktaa." Tätä voinee pitää melkoisen erikoisena asenteena ja metodina yliopisto-opetukseen.

Eräs kurssilainen kiteyttää susien oikeuksia pohtineen työryhmänsä tulokset Helsingin Sanomissa seuraavasti: "Susilla on oltava oikeus vääristelenättömään historiankirjoitukseen. Vaaditaanhan mekin venäläisiltä, että he antavat talvisodasta oikean kuvan". Kurssin anti tässä? Argumentaation kirkkautta ja päättelyn riemua?

Tutkimuksen vapaus ja yliopistojen autonomia on yksi juttu Olsikohan kuitenkin syytä yliopistolla miettiä perusteita, joilla opintoviikkoja jaellaan ja minkälaisilla sisällöillä tutkintovaatimuksia voidaan suorittaa? Nyt kurssien sisältöjen perään ei kysellä - ehkei ole oikein sopivia pelisääntöjäkään miten menetellä. Kannattaisikohan miettiä? Vastaavilla ympäristöfilosofian kursseilla on aiemmin tiettävästi jopa suojelupolisikin vierailut, koska on epäilty siellä suorastaan kannustetun suoran toiminnan ympäristöiskuihin, kerrotaan filosofian laitokselta.

Ei ole yliopisto- ja laitoshallinnolla helppoa. Opetussisältöjen vaihtaminen on ongelmallista, ja taloudellisista väärinkäytöksistä saa lukea nykyisin harvillisen usein: milloin ovat aivotutkijat olleet joustavia tutkimusrahan tilitysten suhteen, milloin taas yliopiston omaisuutta on myyty mahdollisesti omaan lukuun (*Helsingin Sanomat* 18.10.: "Professorin epäillään myyneen kemikaaleja omaan laskuunsa").

Poikkeuksellisiahan nämä tapaukset tietysti ovat, mutta silti: ihminen on heikko, tarkkana pitää olla.

Pahat tiedeakatemioiden helsinkiläiset professorijäsenet?

Turun kirja- ja tiedemessuilla Suomen Akatemia kertoi osastollaan mm. "Vanhasta Akatemasta" ja vanhoista 1950-luvun toimikunnista. Tekstit kertoivat että "Toimikuntien alunperin vähäinen tiedepoliittinen merkitys lisääntyi toimikuntaudistuksessa vuonna 1961, jolloin myös toimikuntien määrä lisättiin kuuteen. *Aiemmin päätöksiä olivat tehneet tieteellisten keskusseurojen jäsenet, käytännössä helsinkiläiset professorit. Nyt oikeus ehdottaa jäseniä annettiin sekä tutkimuslaitoksille että kaikille korkeakouluille.*"

Hetkinen, mietitäänkö annettua informaatiota. Vuonna 1961 oli siis näiden helsinkiläisten korkeakoulujen lisäksi olemassa Turun yliopisto ja Åbo Akademi, Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu ja Tampereelle juuri siirtynyt Yhteiskunnallinen korkeakoulu. Ei muita. Toisaalta tieteelliset keskusseurat eli tässä tapauksessa Suomalainen Tiedekatemia ja Suomen Tiedeseura kokosivat jäsenistönsä maan johtavat tutkijat. Oliko siis ehkä sittenkään tilanne vuonna 1961 niin kovin epäsuotava ja luonnoton? Ketkä tieteellisiltä ansioltaan etevämmät professorit olivat päätöksenteon ulkopuolella tuolloin? Oliko siis lopultakaan suuri ilme, jos tiedeakatemioiden jäsenillä ja helsinkiläisprofessoreilla oli tuolloin keskeinen asema? Miten muuten olisi voinut ollakaan? Ehkä tilanne vastasi kuitenkin todellisuutta.

Hukkuvatko museot kokoelmiinsa?

Voivatko museot kartuttaa kokoelmiään loputtomiin? Vai onko edessä jatkuvien museolaajennusten jälkeen umpikuja?

Nykytaiteen museo Kiasmassa järjestettiin vuosi sitten tällainen kokoelma-aiheinen seminaari, jossa Jyväskylän yliopiston museologian professori **Janne Vilkuna** välytti kauhuskenaariota. Jos museoiden kokoelmien kasvu jatkuu samanlaisena, varastot täytyvät muutamassa vuosikymmenessä umpeen.

Yhdessä ratkaisuksi Vilkuna ehdotti avoimia kokoelmien arviointi- ja poistojärjestelmiä. Toistaiseksi kysymystä teosten ja esineiden todellisesta tarpeellisuudesta ei kuitenkaan ole haluttu käsitellä. Vilkuna arvioi tämän johtuvan siitä, että poistot on käsitetty epäonnistumisiksi, esimerkeiksi huonoista ja kestävämmistä valinnoista. Ja ehkä taustalla myös on pelko jälkimaailman tuomioista.

Seminaarin ja Vilkunan näkemyksiä esittelee **Susanna Pettersson** uudessa verkkolehdessä *taiteentutkija* (www.rakennustaiteenseura.fi/taiteentutkija), jota julkaisevat Rakennustaiteen seura ja Taidehistorian seura.

Mainio kirjasyksy

Kulttuurikaupunkivuoden merkkitapauksia Helsingissä lienee kiistatta A. E. Nordenskiöldin ainutlaatuisen karttakokoelman pohjalta koottu näyttely *Terra Cognita - maailma tulee tunnetuksi*. Esillä on maantieteellistä kirjallisuutta, karttoja ja kartastoja. Näyttely on avoinna myös verkossa (www.lib.helsinki.fi/hyk/).

Mikä hämmästyttävintä, itse näyttelyäkin melkein mainiampi on sen pohjalta toimitettu komea kirja (julkaisija Helsingin yliopiston kirjasto), jolla on sama nimi kuin näyttelylläkin. Suuri, komeita värikuvia kartoista sisältävä kirja sisältää myös perusteelliset ja valaisevat artikkelit kartan laadinnan historiasta, karttaprojektioista, pituusasteiden määrittämisestä, maapallon kartoituksesta, kartografian kehityksestä, karttojen maailmankuvasta ja Ptolemaioksen Geographia-teoksista. Mukana on lisäksi artikkelit suomalaisten tutkimusmatkoista, Suomen Kartastoista - sekä tietysti itse Nordenskiöldin kokoelmasta. Kirjoittajina **Tapio Markkanen, Markku Löytönen ja Allan Tiitta, Jari Järvinen, Leena Miekkavaara ja Leena Pärssinen**. Pärssinen on myös toiminut kirjan. Ehdottomasti vuoden komeimpia kirjoja.

Syksy on muutenkin ollut erinomaista kirja-aikaa. Toinen komea kirja, myös Helsingin yliopiston kirjaston julkaisema, on **Anna Perälän Suomen typografian historia 1642-1827, I-II**. Kirjassa käydään esimerkkien valossa läpi mm. Suomen kirjapainojen käyttämät koristeaineistot, vinjetit, otsikkokoristeet sekä kaikki löytyneet kirjainlajit. Typografisen atlaksen tarkoituksena on mm. antaa välineitä julkaisujen alkuperää koskevalle tutkimukselle, varsinkin vanhojen Suomessa painettujen julkaisujen identifioimiseksi ja ajoittamiseksi niissä tapauksissa, joissa painopaikka tai -aika ei ilmene itse julkaisusta. Teos arvioidaan seuraavassa *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä.

Uusi osa neliosaiseksi kasvavasta *Suomen tieteen historiastakin* ilmestyi syksyllä; nide 3 käsittelee varsin onnistuneesti luonnontieteitä, lääketiedettä ja teknologiaa. Ehyempi kokonaisuus kuin edellinen humanistisia ja yhteiskuntatieteitä käsitellyt osa ja kaikin puolin mainio teos. *Tieteessä tapahtuu* -lehteen on tulossa lähiaikoina molempien jo ilmestyneiden osien kokonaisarvio.

Vuoden tiedekirja-raati

Vuoden tiedekirja -palkinto jaetaan jälleen Tieteen päivien yhteydessä. Palkintoraatiin kuuluvat tällä kertaa teoreettisen fysiikan dosentti **Kari Enqvist**, kirjastonhoitaja **Henni Ilomäki** ja oikeustieteen dosentti **Pekka Timonen**.

Palkinnon taustalla ovat Tieteellisten seurain valtuuskunta ja Suomen tiedekustantajien liitto, joka myös on lahjoittanut palkintosumman 20 000 mk.

Jan Rydman